

Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Sprawiedliwa i zrównoważona transformacja dla regionów górniczych i regionów energochłonnych sektorów przemysłu

(2022/C 498/07)

Sprawozdawczyni generalna: Sari RAUTIO (FI/EPL), przewodnicząca rady okręgu opieki zdrowotnej w Häme

Dokument źródłowy: Pismo prezydencji czeskiej z 16 czerwca 2022 r.

ZALECENIA POLITYCZNE

EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW (KR),

1. Z zadowoleniem przyjmuje zamierzenie Unii Europejskiej, by do 2050 r. osiągnąć neutralność dla klimatu. Zadanie to będzie wymagało transformacji cyfrowej i ekologicznej europejskich gmin i regionów, co dogłębnie zmieni sposób pracy i życia ludzi.
2. Zauważa, że z powodu wojny rozpoczętej przez Rosję w lutym 2022 r. sprawiedliwa transformacja stała się jeszcze trudniejszym i zarazem pilniejszym wyzwaniem, ponieważ Europa musi w krótkim czasie stać się mniej zależna od zewnętrznych dostaw energii. Podkreśla, że przejście do społeczeństwa niskoemisyjnego musi odbywać się z uwzględnieniem potrzeb obywateli znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji i obejmować tworzenie nowych miejsc pracy i równych szans w regionach wiejskich i zależnych od węgla.
3. Z zadowoleniem przyjmuje to, że państwa członkowskie przedłożyły 74 plany oparte na różnych warunkach panujących w poszczególnych regionach. Stwierdza, że zmiany w sytuacji na świecie doprowadziły do kryzysu energetycznego, który zmusił niektóre państwa członkowskie do szukania tymczasowych elastycznych rozwiązań dla regionalnych wyzwań związanych z realizacją celów programu.
4. Podkreśla uciążliwe procedury zatwierdzania planów. Ponadto niektóre regiony napotykają problemy z terminowym planowaniem i realizacją projektów, ponieważ większa część całkowitych dostępnych środków finansowych pochodzących z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności została zaprogramowana na lata 2021–2023, co daje niewielkie możliwości ciągłej i równomiernej realizacji projektów pod koniec okresu programowania. Ubolewa, że tylko część programów została oceniona i zatwierdzona przez Komisję Europejską. Wzywa zatem Komisję, by rozważyła ewentualne przedłużenie terminu wydatkowania tych środków z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST), które są finansowane z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności.
5. Uważa, że jednym z punktów wyjścia dla powodzenia FST jest przegląd ram czasowych jego wdrożenia.
6. Podkreśla, że FST należy włączyć do głównego nurtu polityki spójności, tak aby można było w pełni wykorzystać synergie i efekty mnożnikowe.
7. Przypomina, że sprawiedliwa transformacja musi koncentrować się na tych regionach, w których zachodzące zmiany są głębsze i przez to też bardziej ryzykowne, ponieważ państwa członkowskie i regiony mają bardzo różne punkty wyjścia. Zauważa, że sukces FST zależy od największych krajów będących beneficjentami, czyli od Polski i Niemiec, na które razem przypada prawie 33 %, a zatem 1/3 całego funduszu. Znaczącymi beneficjentami są również Rumunia, Czechy i Bułgaria. Na te pięć państw członkowskich przypada łącznie prawie 60 % zasobów funduszu. O powodzeniu całego programu decyduje terminowa realizacja planów tych państw członkowskich (terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji).
8. Podkreśla, że w kontekście FST trzeba koniecznie wziąć pod uwagę obecny poważny kryzys energetyczny. Kryzys energetyczny stanowi też poważne zagrożenie dla sprawiedliwej i ekologicznej transformacji, przynajmniej w perspektywie krótkoterminowej. Zwłaszcza sektor energetyczny, sektory energochłonne, przemysł wytwórczy oraz małe i średnie przedsiębiorstwa stoją obecnie w obliczu ogromnej presji cenowej, a jednocześnie wobec wyzwań zielonej transformacji. Zauważa, że neutralność pod względem emisji dwutlenku węgla, do której dąży przemysł, zależy także od dostępności zielonej energii elektrycznej do celów produkcji wodoru, a także od alternatywnych źródeł energii zastępujących gaz ziemny. Z zadowoleniem przyjmuje perspektywę, że FST może przyczynić się do osiągnięcia tego celu.

9. Zwraca uwagę, że FST jest mniejszy niż tradycyjne fundusze strukturalne, ale niektóre z jego celów pokrywają się z ich celami.

10. Domaga się bardziej zdecydowanego ujęcia aspektu społecznego w FST jako instrumentu nastawionego na konkretny obszar, z silnym zaangażowaniem partnerów społecznych. Opowiada się też za utrzymaniem oddolnego podejścia do danego obszaru jako jego głównego elementu, ponieważ każdy region stanowi wyjątkowy ekosystem społeczno-gospodarczy.

11. Zauważa, że FST ma solidnie zdefiniowaną podstawę i cele oraz odgrywa ważną rolę nie tylko dla regionów, ale również dla przemysłu przechodzącego transformację. Konieczne jest zatem maksymalne uelastycznienie mechanizmu w zakresie kwalifikujących się operacji, aby osiągnąć dywersyfikację gospodarczą terytoriów. Przypomina, że przyjęte rozporządzenie wspiera duże przedsiębiorstwa i przedsiębiorstwa objęte systemem handlu uprawnieniami do emisji, które zostały uwzględnione jako potencjalni beneficjenci w rozporządzeniu w sprawie FST, co odróżnia to rozporządzenie od funduszy strukturalnych. Podkreśla, że przyszły FST powinien zostać w pełni włączony do rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów, z poszanowaniem zasady partnerstwa, zaś jego budżet powinien stanowić uzupełnienie obecnego finansowania polityki spójności.

12. Podkreśla, że ze względu na różny charakter regionalnych procesów transformacji w kierunku neutralności pod względem emisji dwutlenku węgla, tego rodzaju zmiany w Funduszu powinny obejmować przyjęcie metodyki regionalnego przydziału zasobów, zgodną z szerokim zakresem stosowania i kryteriami dotyczącymi geograficznej alokacji zasobów, lepiej dostosowanymi do różnorodności terytorialnej UE.

13. Apeluje o wyraźne zobowiązanie do utworzenia FST 2.0, który obejmie szersze spektrum regionów stojących przed wyzwaniem związanym z transformacją ekologiczną przemysłu i sektora wytwórczego, oraz o szeroko zakrojoną dyskusję na temat zakresu i wielkości tego instrumentu w kontekście przygotowywania kolejnych wieloletnich ram finansowych (WRF).

14. Podkreśla, że połączenie unijnych zasobów budżetowych z WRF z dochodami z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (2021–2023) przyniosło regionom znaczne trudności zarówno pod względem planowania, jak i realizacji projektów. Utrudnienie to wynikało z tego, że większa część całkowitych dostępnych środków finansowych pochodzących z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności została zaprogramowana na lata 2021–2023, co daje niewielkie możliwości ciągłej i równomiernej realizacji projektów pod koniec okresu programowania.

15. Podkreśla znaczenie aktywnego zaangażowania wszystkich regionów w całej UE w osiągnięciu celów klimatycznych na lata 2030 i 2050 bez pozostawiania nikogo w tyle. Wzywa sektor prywatny do aktualizacji planów, tak aby uwzględnić potrzeby energetyczne i długoterminowy zrównoważony rozwój.

16. Szacuje, że poza kwestią przyjaznej dla klimatu produkcji energii w wyniku obecnego kryzysu energetycznego i niepewnej sytuacji politycznej na świecie coraz większym problemem staje się zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Dotyczy to w pierwszej kolejności sektorów energochłonnych, ale bez wątpienia wpływa również na zużycie energii w gospodarstwach domowych.

17. Proponuje, aby UE wspierała zwłaszcza regiony najbardziej zależne od paliw kopalnych, aby w przyszłych inwestycjach nie dopuścić do jeszcze większych rozbieżności. Podkreśla, że fundusze unijne udostępniane regionom muszą być nastawione na jak najlepsze osiągnięcie celów.

18. Należy zwrócić dodatkową uwagę na szczególną sytuację wysp i regionów najbardziej oddalonych, które mierzą się z poważnymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi, zwłaszcza regionów odizolowanych i w dużym stopniu uzależnionych od paliw kopalnych.

19. W związku z tym przypomina o szczególnej sytuacji regionów najbardziej oddalonych, które ze względu na swoje niewielkie rozmiary, oddalenie i izolację są w dużym stopniu zależne od paliw kopalnych i nie mają możliwości podłączenia się do sieci kontynentalnej; regiony te nie zostały jednak objęte FST.

20. Stwierdza, że sam FST nie jest sposobem na kryzys klimatyczny, ale może znacznie przyczynić się do rozwiązania tego kryzysu. W tym celu musi być wykorzystywany jak najefektywniej, tzn. skala inwestycji w różnych regionach UE musi być wystarczająca, by możliwe było pełne rozwinięcie ich skuteczności. Zauważa, że decydenci na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz eksperci, którzy przygotowują na przykład programowanie FST, mają trudności z powiązaniem go z dużymi inwestycjami, dokonywanymi przez rząd centralny, lub z nawiązaniem współpracy z wyższym poziomem zarządzania.

21. Stwierdza, że produkcja energii i jej dostawy do odbiorców (przemysłu i konsumentów) należą do dużych lub nawet wielonarodowych przedsiębiorstw, co z punktu widzenia władz lokalnych i regionalnych utrudnia współpracę.
22. Zwraca uwagę, że transformacja ekologiczna w sektorze energetycznym, pomimo obecnego intensywnego rozwoju produktów i eksperymentów z nowymi technologiami, ma charakter stopniowy i przyniesie znaczące rezultaty dopiero w dekadzie po 2030 r.
23. Zauważa też, że potencjalnie długotrwała rosyjska wojna w Ukrainie już nadała wysoki priorytet bezpieczeństwu energetycznemu w całej Europie. W nadchodzących latach kwestię bezpieczeństwa dostaw trzeba będzie brać pod uwagę we wszystkich rozwiązaniach polityki energetycznej, aby osiągnąć długoterminowy i jak najbardziej słuszny cel Europejskiego Zielonego Ładu, jakim jest czysta, przystępna cenowo i bezpieczna energia.
24. Podkreśla, że cele FST służą również celom planu REPowerEU, który został opracowany później. Dlatego przy wdrażaniu FST w państwach członkowskich i regionach należy również uwzględnić cele REPowerEU.
25. Jest zdania, że dla osiągnięcia możliwie najlepszej sprawiedliwej transformacji trzeba dalej rozwijać i dostosowywać do różnych okoliczności istniejące instrumenty i procedury finansowe UE, aby tworzyć synergie pomiędzy różnymi programami.
26. Zwraca uwagę, że programy polityki spójności są stale oceniane. Apeluje do władz regionalnych i lokalnych, aby dopilnowały, że programy te będą przyczyniać się również do osiągnięcia sprawiedliwej transformacji.
27. Podkreśla, że potrzebne są jasne wytyczne dotyczące możliwej synergii z EFS+ i innymi funduszami ESI. Zwraca się do Komisji Europejskiej o zapewnienie dodatkowej pomocy eksperckiej zainteresowanym regionom, aby osiągnąć cele Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.
28. Spośród instrumentów polityki spójności EFRR i EFS są dobrze dostosowane do zmniejszania dysproporcji regionalnych, a synergie należy wykorzystać do tego, by za pomocą środków FST osiągnąć najlepsze rezultaty.
29. Stwierdza, że polityka spójności UE ma na celu osiągnięcie lepszej równowagi gospodarczej, społecznej i terytorialnej w Europie. Musi więc stanowić podstawę dla długoterminowego rozwoju terytorialnego, pomagać w przezwyciężaniu nagłych kryzysów i wspierać ożywienie gospodarcze. Podkreśla, że działania na szczeblu lokalnym i regionalnym mają szczególne znaczenie dla budowania odporności na kryzysy. Zaznacza, że w obliczu kryzysu nie wolno w pierwszej kolejności zarzucać realizacji długoterminowych celów polityki spójności.
30. Komitet zwraca uwagę, że należy przyspieszyć programowanie FST, żeby na czas uruchomić fundusze. Środki na Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności udostępniono w ciągu jednego roku. Tymczasem Komisja Europejska i państwa członkowskie już od prawie trzech lat pracują nad FST. Jeżeli program FST nie rozpocznie się w 2022 r., istnieje ryzyko zaprzepaszczenia całkowitej rocznej alokacji w wysokości 25 % udostępnionych środków.
31. Zaznacza, że Komisja Europejska powinna terminowo przedstawić niezbędne wnioski dotyczące ciągłości programowania FST, odpowiadającego długoterminowym celom klimatycznym. Wzywa instytucje współprawodawcze do odpowiedniego zaangażowania regionów w przyszły program FST i apeluje o bardziej partycypacyjne elementy we wdrażaniu terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji, aby uniknąć decyzji podejmowanych centralnie bez uwzględniania rzeczywistych potrzeb regionów.
32. Podsumowując, stwierdza, że niezbędne jest włączenie celów zrównoważonego rozwoju we wdrażanie wszystkich instrumentów. Poszukiwanie najodpowiedniejszych i najskuteczniejszych środków na szczeblu regionalnym uda się tylko wtedy, gdy regiony i miasta będą zaangażowane we wszystkie etapy planowania i wdrażania.

Bruksela, dnia 12 października 2022 r.

Vasco ALVES CORDEIRO

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Regionów